

Poznáte naše budníčky?

Budníček menší

Budníčci jsou početným rodem malých hmyzožravých pěvců, kteří jsou bohatě druhově zastoupeni zejména na všech kontinentech Starého světa. Ve střední Evropě hnízdí celkem pět druhů tohoto rodu, z toho čtyři v České republice. Řada asijských druhů se pak do Evropy každoročně zatoulává, když při tahu na zimoviště omylem naberou západní směr. Představíme si proto všech devět druhů budníčků zjištěných na území Česka, a to od nejběžnějších po nejvzácnější.

Budníček menší je v naší krajině z budníčků nejhojnější a v nejrůznějších biotopech s dostatkem keřového podrostu, včetně zahrad a parků, je obvykle takřka všudypřítomný. Když k nám během března přiletí ze svých zimovišť ve Středomoří a severní Africe, upozorní na sebe osobitým zpěvem, podle kterého dostal v několika jazycích i své jméno. Opakuje nejčastěji dva jednoduché vyřazené tóny, výskou od sebe nepřilís vzdálené, například „čip-čap-čip-čap-čip-čip-čip-čap“. Pokud budeme po původci hlasu pátrat, nejspíš spatříme drobného hnědého ptáčka s tmavými nohama a nevýrazným nadočným proužkem, jak prolézá nedaleký keř nebo spodní patra stromu a pocukává křídly a ocasem.

Trochu později, až na začátku dubna, přilétá ze subsaharské Afriky náš druhý nejběžnější budníček: **budníček větší**. Toho už nezkušený pozorovatel může kvůli podobnému rytmu zpěvu zaměnit třeba za pěnkavu obecnou. Zpěv je však úplně jiný než u vzhledově podobného budníčka menšího. Co chvíli opakuje jednu poměrně konzistentní strofu, která se skládá z rychle za sebou jdoucích a postupně klesajících příjemných tónů, například „ti-ti-ti-či-či-tvitvitvi-tuj-tuj“. Častěji než v zahradách nalezneme budníčka většího na okrajích lesů a obzvláště početný je i v horských

smrčinách. Obvykle má proti budníčku menšímu o něco světlejší nohy (nebo alespoň prsty), světlejší tváře s nadočným proužkem a delší křídlo, pro které se zdá být celkově štíhlejší. V létě se pak často setkáme s budníčky, kteří mají břicho nápadně žluté. To je zbarvení typické pro mladé budníčky větší.

Třetím a posledním u nás běžně hnízdícím druhem je **budníček lesní**. Najdeme ho ve světlých listnatých lesích s bohatou vrstvou spadaneho listí a řídkým keřovým patrem. Přilétá z tropické Afriky na konci dubna a rozezná jarní les svým jedinečným zpěvem, skládajícím se z vysokých kovových cvaknutí, která se během asi tři vteřiny dlouhé strofy neustále zrychlují až do nezvykle ostrého cvrkotu. Na hnízdišti také často zaslechne jeho melancholické vábení. Zatímco budníčky větší a menší vábí téměř stejným „tů-ji“ (u většího o něco protáhlejší), budníček lesní se ozývá pronikavým a rovným „tý“, mezi zpěvem často opakovaným i několikrát v řadě za sebou. Na jeho vzhledu na první pohled zaujme žluté hrdlo a nadoční proužek, zářivě bílé břicho a velmi dlouhá křídla, která opticky zkracují jeho ocas.

Kromě zmíněných druhů u nás hnízdí ještě jeden, je však velice vzácný a počet prokázaných hnízdění se dá spočítat na prstech jedné ruky. **Budníček zelený** v našich podmínkách obývá poměrně specifický biotop: mladé lesy v údolích horských potoků s bohatým bylinným podrostem. Jeho hnízdní sezona je tu krátká, ze zimovišť v Indii k nám přilétá až v červnu. Zpěv působí trochu jako zrychlená kanonáda hlasů konipasa bílého. Začíná pokaždé vysokým ostrým „cik-cri-cri“ a stejnou rychlostí naváže další kombinace obdobných zvonivých tónů. Vzhledově je podobný budníčku většímu, ale má ještě výraznější nadoční proužek a především bělavou pásku v křídle.

Další druhy budníčků už v Česku hned tak nepotkáte. Při výletu do nedalekých Alp je

dobrá šance alespoň na u nás nehnízdícího **budníčka západního** (starším názvoslovím budníčka horského). Vyznačuje se světle zelenožlutým kostřecem a křídly, rozpitou kresbou hlavy a zpěvem, který připomíná zpomalěného budníčka lesního. **Budníček pruhohlavý** je prvním ze sibiřských druhů budníčků, na které si budeme muset počkat až do podzimu. Navzdory svému původu se v České republice i jinde v Evropě objevuje v posledních letech každoročně od poloviny září do listopadu, a když zrovna neskončí v síti, prozradí se z korun stromů vábením, které je trochu podobné sýkoře uhelníčkovi: jemným „tsi-ví“. Jeho nejvýraznějším znakem jsou dva bílé pruhy v křídle, stejně jako u **budníčka zlatohlavého**. Ten k nám zaletuje jen velmi vzácně, nejčastěji na přelomu října a listopadu. Je ještě menší a velikostí i tvarem těla odpovídá spíše králíčkům, se kterými může být zaměněn. Má výrazný světlý temenní proužek a bělavý kostřec, který zasvítí při třepotání u konce větví, což je jeho obvyklý styl sběru potravy. Poslední dva druhy u nás potkáme jen zcela výjimečně, nejspíš v říjnu a listopadu. Oba chováním připomínají spíše střízlíka. Pohybují se při zemi v hustém křoví a jejich vábení je cvakavé, připomínající pěníce. **Budníček tlustozobý** je mohutnější, má výraznější nadoční proužek za okem, světlejší nohy a silnější zobák. O něco tmavší **budníček temný** má naopak mnohem zřetelněji vymezený nadoční proužek mezi okem a zobákem a působí jako tmavší verze budníčka většího.

Budníčci rozhodně nejsou skupinou, se kterou si začátečník hned poradí metodou „kouknu a vidím“. Když se ale drobné rozlišovací znaky (na následující dvoustraně) skloubí ještě se znalostí zpěvu, určování může být nakonec až překvapivě jednoduché a spolehlivé.

✦ Jan Studecký

Budníčci

Určování v přírodě

Ilustrace: Jan HOŠEK

Nahrávky hlasů (odkaz QR kódem): Pavel Pelz

Budníček větší

Phylloscopus trochilus

Velikost: 11–12,5 cm
Výskyt v ČR: pravidelně hnízdí a protahuje (III./IV.–IX./X.)
Početnost a trend: 450–900 tisíc párů, mírný pokles

delší přesah ručních letek

světlejší zobák

tmavší tváře

světlejší nohy

velmi dlouhé ruční letky

světle žluté líce

tmavé nohy

výrazný nadočňní proužek

čistě bílé břicho

Budníček lesní

Phylloscopus sibilatrix

Velikost: 11–12,5 cm
Výskyt v ČR: pravidelně hnízdí a protahuje (IV./V.–VIII./IX.)

Početnost a trend: 70–140 tisíc párů, mírný pokles

Budníček menší

Phylloscopus collybita

Velikost: 10–12 cm
Výskyt v ČR: pravidelně hnízdí a protahuje (III.–X.), ojedinelé zimuje
Početnost a trend: 1–2 miliony párů, mírný vzestup

bělavá páska v křídle

Budníček zelený

Phylloscopus trochiloides

Velikost: 9,5–10,5 cm
Výskyt v ČR: nepravidelně hnízdí, vzácně protahuje (V./VI.–VII.)
Početnost a trend: 80–150 párů, nejistý

tmavé nohy

rákosník obecný

je větší než všichni budníčci

žlutozelený kostřec a křídla

světlé líce

méně výrazná uzdička

Budníček západní

Phylloscopus bonelli

Velikost: 10,5–11,5 cm
Výskyt v ČR podle FK ČSO: 1 záznam (VIII./2009)
Výskyt v Evropě: pravidelně hnízdí v Alpách a v celé jihozápadní Evropě

svrchu teple hnědý, postrádá žluté a zelené tóny

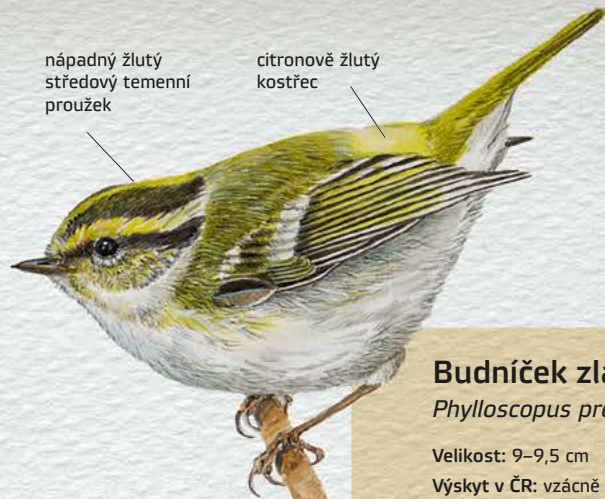
Budníček pruhovaný
Phylloscopus inornatus

Velikost: 9–10,5 cm
Výskyt v ČR: vzácně protahuje (IX.–X.)

dvě výrazné
křídelní pásy

nápadný žlutý
středový temenní
proužek

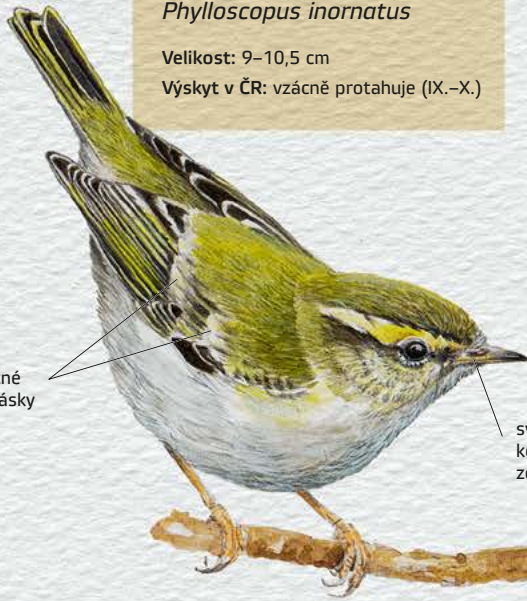
citronově žlutý
kostřec

Budníček zlatohlavý
Phylloscopus proregulus

Velikost: 9–9,5 cm
Výskyt v ČR: vzácně zaletuje (X.–XI.)

světlý
kořen
zobáku

nadoční proužek
ostřejší za okem

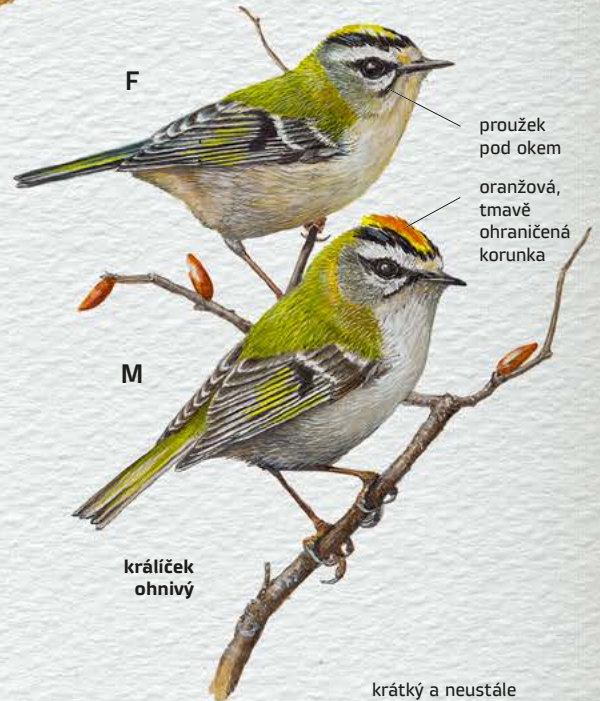
F

proužek
pod okem

oranžová,
tmavě
ohraničená
korunka

M

králíček
ohnivý

Budníček tlustozobý
Phylloscopus schwarzi

Velikost: 11,5–12,5 cm
Výskyt v ČR podle FK ČSO:
3 záznamy (X./1991,
X./2014 a X./2020)

silný zobák

meruňkově zbarvené
podocasí

nadoční proužek
ostřejší před okem

Budníček temný
Phylloscopus fuscatus

Velikost: 10,5–12 cm
Výskyt v ČR podle FK ČSO:
2 záznamy (X./2013 a XI./2021)

o něco tmavší nohy

krátký a neustále
vztyčený ocas

pruhované
letky

střízlík
obecný

Literatura:

Faunistická komise ČSO fkco.cz
Jednotný program sčítání ptáků ČSO jpsp.birds.cz/vysledky
Svensson, L., Mullaney K., Zetterström D. 2016: *Ptáci Evropy, severní Afriky a Blízkého východu*. Ševčík Plzeň
Štátný K., Hudec K. a kol. 2011: *Fauna ČR Ptáci 3/1*. Academia Praha